

यत्रयत्समीपे कापिलं कपिलमतानुसारि मंडलं मुनिसमूहं प्रतिपरमार्थयः न्यवेदयदित्युत्तरेण संबंधः पंचस्रोतसि मनसि निष्णातः ऊहापोहकौशलवान् पंचरात्रो नाम विष्णुत्वप्रापकः क्रतुः पुरुषो ह वै नारायणोऽकामयतात्यतिष्ठेयः सर्वाणि भूतान् न्यहमेवेदः सर्वेऽस्यामिति स एतं पंचरात्रं पुरुषमेधं यज्ञक्रतुमपश्यदिति शतपथोक्तस्तत्र विशारदः अनुष्ठिताखिलकर्मेत्यर्थः ॥ ११ ॥ पंचअन्मयप्राणमयमनोमयविज्ञानमयानंदमयान्कोशान् मिथ आत्मनश्च विविक्तान् जानातीति पंचज्ञः अतएव पंचक्रतुः पंचतद्विषयाण्युपासनानि शृणुर्वै वारुणि रित्यस्यामुपनिषदिसतपस्तम्बाऽनंब्रह्मेति व्यजानादित्यादिविहिता निकरोति संपंचक्रतुः पंचशांतो दांत उपरतस्तिष्ठुः समाहितो भूत्वात्मन्येवात्मानं पश्यतीति श्रुताः शांत्यादयोगाः यस्मिन् संपंचगुणः ततश्च ब्रह्मविद्वैतैव भवतीति श्रुतेः पंचभ्योतिरिच्यमानत्वात् शिखे वेति पंचशिखं पुच्छं ब्रह्मतज्ज्ञत्वान्मुनिरपि पंचशिखः ननु पंचक्रतुः कथं षष्ठज्ञः स्यादिति चेत् शृणु यथान्नमयं विकारमुपासीनस्तत्क्रतुमिदं विराडाख्यमेति एवंमायया विकृतमानंदमानंदमयाख्यमुपास्या विकृतमानंदं तत्क्रतुमिति मेतीति न ष

यत्र चासीनमागम्य कापिलं मंडलं महत् ॥ पंचस्रोतसि निष्णातः पंचरात्रविशारदः ॥ ११ ॥ पंचज्ञः पंचक्रतुः पंचगुणः पंचशिखः स्मृतः ॥ पुरुषावस्थमव्यक्तं परमार्थं न्यवेदयत् ॥ १२ ॥ इष्टसत्त्वेण संपृष्टो भूयश्च तपसासुरिः ॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्व्यक्तिबुबुधे देवदर्शनः ॥ १३ ॥ यत्तदेकाक्षरं ब्रह्म नानारूपं प्रहृश्यते ॥ आसुरिर्मंडले तस्मिन् प्रतिपेदे तदव्ययं ॥ १४ ॥ तस्य पंचशिखः शिष्यो मानुष्यापयसाभृतः ॥ ब्राह्मणीकपिलानामकाचिदासीत्कुटुंबिनी ॥ १५ ॥ तस्याः पुत्रत्वमागम्य स्त्रियाः सपिवतिस्तनौ ॥ ततः सकापिलेयत्वं लेभे बुद्धिचनैष्ठिकीं ॥ १६ ॥ एतन्मे भगवानाह कापिलेयत्वं सर्ववित्त्वमनुत्तमं ॥ १७ ॥ सामान्यं जनकं ज्ञात्वा धर्मज्ञो ज्ञानमुत्तमं ॥ उपेत्य शतमाचार्यान् मोहयामास हेतुभिः ॥ १८ ॥ जनकस्त्वभिसंरक्तः कापिलेयानुदर्शनात् ॥ उत्सृज्य शतमाचार्यान् पृष्ठतो नु जगाम तं ॥ १९ ॥ तस्मै परमकल्यायप्रणताय च धर्मतः ॥ अब्रवीत्परमं मोक्षं यत्तत्सांख्येभिधीयते ॥ २० ॥

क्षोपास्तिः पृथग्वक्तव्या षष्ठज्ञानाय तस्य पंचमोपास्तिफलत्वात् तेदेतदाह पुरुषेति पुरुषा अन्मयादयः पंच अवसन्नतया बाधिततया तिष्ठतीत्यस्मिन्निति पुरुषावस्थं अतएव शिरआद्यवयवरहितत्वादव्यक्तं अबाध्यत्वाच्च परमार्थं अबोधयत् ॥ १२ ॥ तस्यापि गुरुमाहेष्ट्यादिना इष्टसत्त्वेण आत्मयज्ञेन हेतौ तृतीया अध्ययने न षसतीति वत् सम्यक्पृष्टः प्रश्नो यस्य संपृष्टः आत्मज्ञानार्थं कृतप्रश्न इत्यर्थः व्यक्तित्वाच्चत्वाबाध्यत्वेन स्पष्टतां देवदर्शनः दिव्यदृष्टिरित्यर्थः ॥ १३ ॥ सांख्यसंमतं गुणपुरुषांतरज्ञानात्कैवल्यं प्रधानं चोपादानमिति पक्षं निरस्यति यत्तदिति अक्षरे भवजगदुपादानतयानारूपं ननु क्षरं प्रधानं अव्ययं ब्रह्मैव प्रतिपेदे ज्ञातवान् ननु गुणपुरुषांतरं ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ भगवान्मायार्कं देयः सनत्कुमारो वा ॥ १७ ॥ सामान्यं सर्वेष्वामाचार्येषु समबुद्धिः ॥ १८ ॥ अभिसंरक्तो प्रसक्तः ॥ १९ ॥ कल्यायसमर्थाय सांख्ये उपनिषत्कांठे विधीयते अपूर्वतया ज्ञाप्यते ननु यत्तया उन्नीयते ॥ २० ॥